

ska komma till oss medan vi sitter med armarna i kors. Det är inte ett event som ska komma, men det är eventet – att fram-tiden alltid är redan framför oss – som sätter igång en infinit rörelse, inte mot fram-tiden, men dit fram-tiden pekar. Kan vi här tala, med Derrida, om det ”messianska” hos Badiou?

Badiou's bok kräver mer än bara en recensionsläsning. Vad vi nu har tillhanda är bara ett försök att introducera bokens mest fundamentala idé. Badiou uppmanar oss att träna att tänka, att vidga sinnet utanför tänkandets ramar; att se det infinita och lämna det finita bakom oss. Det finita tycks ändå vara en illusion, en vägran att se en multiplacitet av sanningar och världar som finns här, framför oss, öppna, för alla. Frestelsen kan vara att förirra sig i obskyra utsvävningar när det infinita kommer på tal. Därav ren och tillämpad matematik och det ”kommunistiska”. Det senare inte som en ideologi men som en ontologisk förutsättning: att allt och alla redan är i kommunion med det infinita. Vi behöver se, granska och förstå att vad vi än gör medverkar vi, ontologiskt redan inskrivna, i en sanningsprocedur – genom det filosofiska utövandet. Om inte genom konst, politik och vetenskap, så åtminstone och tillräckligt nog, genom kärlek. I kärleken möter också det kristna teologiska budskapet. Badiou's utmaning till kärleken är att återupptäcka eller se hur den är; infinit och utan urskiljning. Två eller ingen. Detta ger oss ett helt nytt perspektiv på världens och gudomens infinita kommunion.

*Ervik Cejvan
FD, Lund*

DOI: 10.51619/stk.v1100i2.26360

**Teresia Derlén & Frida Mannerfelt (red.).
Som spridda sädeskornen: Perspektiv på
nattvardens levda teologi. Stockholm:
Verbum. 2023. 352 s.**

I antologin *Som spridda sädeskornen* ingår tolv artiklar som ger olika perspektiv på nattvardens levda teologi i Svenska kyrkan.

Artikelförfattarna är namnkunniga präster och forskare från olika stift, högskolor och fromhetstraditioner. De tar avstamp i *Kyrkohandbok för Svenska kyrkan* (2017) och biskopsbrevet *Fira nattvard* (2020), samtidigt som de ger perspektiv utifrån just sin expertis och introducerar eller påminner om en rad andra teologer, från olika länder och traditioner.

Artiklarna belyser nattvarden musikaliskt, kyrkohistoriskt, genom praktisk och systematisk teologi. I nutiden efterlyses inklusiva praktiker, att dra in lekfolk, gudstjänstfirare och barn, liksom perspektiv från ekumenik, diakoni och ekoteologi.

Det är inte bara akademiskt. Tvärtom återfinns det mesta i församlingarnas egen mylla, den levda teologin. Vilken församlingspräst som helst kan känna igen sig i samtalen kring nattvardens element, med eller utan vete och jäst, med eller utan alkohol, som Andreas Wejderstams artikel belyser. Här möter läsaren Ökenmässan genom Johannes Zeiler och Sinnesromässan genom Ulrica Fritzson. Jag läser Judith Fagrells sammanfattning av hennes prisvinnande masteruppsats i kyrkohistoria om kyrkomötesdebatten kring lekmäns medverkan vid distribution med intresse. Både Carina Sundberg och Michael Nausner vidgar horisonten till dagsaktuella ämnen. Här finns också tankar om gemenskap, solidaritet, förlåtelse och försoning.

Redaktörerna Teresia Derlén och Frida Mannerfelt bidrar båda med var sin artikel, en fördjupning i nattvardsteologin under 1600-talet samt en genomgång av olika förhållningssätt till olika sätt att fira eller avstå digital nattvard. Men redaktörerna bistår också med en utmärkt inledning och efterord till boken, utifrån *teologins fyra stämmor*, ett begrepp hämtat från brittisk teologisk aktionsforskning. Här blir fyra olika teologiska stämmor ett raster att läsa utifrån. *Den normativa stämman* är böcker, dokument och ordningar för kyrkan. *Den formella stämman* är teologer och akademikers teologi. *Den anammade stämman* är den teologi som uttrycks verbalt i en församling och *den*

operativa stämman är den som framträder genom församlingens praktiker. Stämmorna går in i varandra, kan ibland vara samstämmiga, utmana varandra eller följa varandra parallellt, men oftare råder dissonans. Alla stämmor finns, alla behöver utforskas och prövas mot varandra. Det är inte säkert att någon stämma har företräde.

Antologin är synnerligen läsvärd. Det går att plocka guldkorn utifrån eget intresse, även om jag rekommenderar läsning av helheten just för att uppnå lite mera utmaning i den egna nattvardsteologin. För dig som arbetar i Svenska kyrkan är detta en bok som med fördel kan läsas tillsammans med kollegorna i arbetslaget och ideella krafter.

Mångfalden av perspektiv i antologin ger styrka, även när ämnena tycks spridda och det råder dissonans, såväl mellan artiklarna som de fyra stämmorna i teologin. Dissonansen utmanar. Det är just det som är levd teologi, snarare än önskad och idealiserad teologi.

När jag läser blir mina dubbla rötter tydliga, här finns en dissonans både i mig och i antologin. Min barndom präglades av mina föräldrars ortodoxa kyrkoliv, samtidigt som jag fick uppleva majoritetskyrkans och mina morföräldrars lutherdom. Antologin gör enstaka försök att anknyta till ortodox tradition, men en egen erfarenhet av ortodox liturgi saknas. Det gör att jag saknar en djupare reflektion av vad det innebär att de liturgiska praktikerna i en ortodox mässa är delvis annorlunda än en svenskkyrklig eller romersk-katolsk. Det påverkar en mässa att inte ha variation mellan att sitta eller stå, utan i stället att gå eller stå, vilket det inledande citatet av Ilon Wikland i inledningen till artikeln av Karin Rubenson vidrör men inte problematiserar vidare. Det är spännande att någon som så påtagligt bidragit till svensk kultur genom att illustrera Astrid Lindgrens (1907–2002) småländska jular återupplever en barndom med helt annan kyrklig erfarenhet. Likheter mellan en svenskkyrklig och romersk-katolsk mässa är betydligt större än mellan en romersk-

katolsk och ortodox, ändå skriver vi ofta om romersk-katolska och ortodoxa traditioner i samma mening när de ibland är väsensskilda. Ett exempel är att både Svenska kyrkan och romersk-katolska kyrkan använder ojästa oblater, medan den serbisk-ortodoxa kyrkan, där jag växt upp, använder jäst bröd, som blandas ned i kalken varvid båda gestalter distribueras samtidigt, med sked. I en sådan tradition blir frågor om intinktion kontra att dricka ur bägaren inte bara överflödiga, utan obegripliga. Ett annat är när Elin Lockneus lägger en språklig aspekt på liturgiska praktiker. En ortodox gudstjänstfirare behöver strikt sett inte säga något alls för att fira sin liturgi, den är ett skådespel som sker och där gudstjänstdeltagande för en icke-sångare kan ske utan tal, men däremot ofta med stark kroppslig närvaro i tyst bön och en till synes oändlig mängd korstecken.

Antologin är en fortsättning på Västerås stifts prästfortbildning 2021. Många perspektiv ryms, men det finns saker som jag saknar. När biskop Mikael Mogren skriver i förordet om sin lillebror Fredrik och hans första nattvardsgång är det enda gången funktionsbrytande norm nämns. Jag och säkert fler med mig hade uppskattat ett kapitel utifrån funkisteologi, exempelvis om Åhuslägret av Teresa Callewaert.

Det finns ingen renodlad hymnologisk artikel, även om det finns en artikel av Mattias Lundberg om musik under nattvarden och flera refererar till psalmverser, inte minst Karin Tillberg i artikeln om kroppen och *Sursum corda*. Nog kunde det varit spännande med en genomgång av våra nattvardspsalmer och hur vi använder dem. Samtalet om nattvarden får fortsätta ute i församlingarna, utifrån deras kontext och behov.

Bokens titel kommer från nattvardspsalmen med samma namn i *Den svenska psalmboken* bara har en vers, men sjungs på en folkmelodi som kanske är den mest älskade svenska psalmmelodin. Versen avhandlar brödet och är en bearbetning av en del av en text från urkyrkan, *Didache*. Psalmerna blir i denna form verkligt en formell röst för att

fira nattvard under en gestalt (*sub una*), något vi vande oss vid under delar av pandemiåren. I de norska och danska psalmböckerna finns en andra vers om druvorna, av Per Lønning (1928–2016), som jag hoppas ska komma med i framtida svenska revideringar. Denna översättning är gjord av Marta Axner Ims. Trots allt firas nattvarden nog ändå bäst under båda gestalter. Inom Svenska kyrkan, som antologin utgår ifrån, tror jag att det råder enighet om detta.

Som bergens druvor växer om hösten, rikt och tätt,
och deras droppar samlas i vinet och blir ett,
så må din kyrka samlas, o Gud, från runt vår jord,
som en familj förenad, kring himmelrikets bord.

Trots allt firas nattvarden nog ändå bäst under båda gestalter. Inom Svenska kyrkan, som antologin utgår ifrån, tror jag att det råder enighet om detta.

*Sofija Lazić Pedersen
TM, Malmö*

DOI: 10.51619/stk.v100i2.26361

Clara Nystrand. *Teologisering i predikan: Vad det är och hur det skedde i Svenska kyrkan år 2020*. Lund: Lunds universitet. 2024. 340 s.

Praktisk teologi som akademiskt ämne har traditionellt studerat kyrkolivet ur ett historiskt perspektiv. Men liksom många andra akademiska ämnen har praktisk teologi genomgått en empirisk eller kulturell vändning. Forskningsintresset inom praktisk teologi riktas allt mer mot det som händer inom kyrkor och religiösa organisationer i det samtida samhället. Det innebär också att undersökningar i allt högre grad bygger på nytt insamlat empiriskt material. En grundläggande tanke i både historisk och samtida praktisk-teologisk forskning är emellertid att

praktiker uttrycker teologi och att praktiker inte främst ska ses som sprungna ur en viss teologi.

I avhandlingen *Teologisering i predikan* är författarens huvudargument att predikan är en praktik som inte enbart är central inom praktisk teologi, utan att predikan utgör en plats och en process där teologi skapas. Fokus i avhandlingen är alltså på processen att skapa teologi, att teologisera. Men också den teologi som skapas i predikan behandlas. Uppgiften är ”att undersöka på vilka sätt predikanter i Svenska kyrkan formulerar och formar teologi när de predikar med hjälp av bibeltexter, traditioner och referenser till kontexten samt att beskriva några av huvudmomenten i den teologi som formuleras” (s. 23). Avhandlingen är både genom sitt fokus på predikan som en central praktik i kyrkor och i ambitionen att klargöra hur teologi skapas väl placerad inom det akademiska ämnet praktisk teologi. Här är det inte praktikerna som springer ur eller bygger på teologi, utan det är tankarna som formas av och i praktiken. Praktiken är således primär i förhållande till teologin.

I avhandlingen analyserar Clara Nystrand 228 predikningar som hållits i Svenska kyrkan under 2020. Materialet är predikomanus från olika perioder under kyrkoåret: fastan, påsk, trefaldighetstiden, allhelgonatiden, advent och jul. Predikomanusen kompletteras med enkätsvar där predikanterna ger information om predikans tillkomst och sammanhang samt bakgrundsfakta. Avhandlingen befäster alltså den empiriska vändningen i praktisk teologi, men gör det genom att studera en historiskt välstuderad praktik.

Författaren frågar sig, för det första, på vilket sätt predikanterna använder kontexter, bibeltexter och traditioner för att formulera teologi när de predikar. Genom att förstå predikan som ett hantverk, mer specifikt som en makramé, urskiljs och diskuteras en första tråd, nämligen kontexten. Därefter behandlas de andra två trådarna i makramén, bibeltexten och traditionen. Resultatet är rikt och författaren visar hur tolkningar av kontexten växlar mellan kyrkoåret, samt att